

Százezrek a választójogért.

Negyedmillió ember tüntetése.

Nagy nap volt!

Egy milliós város mozdult meg, hogy megmutassa erejét és akaratát. Százezrek és százezrek tették le a munkát és százezrek meg százezrek indultak el, hogy megmutassák a politikusoknak, az államhatalomnak, a királynak és — önmaguknak, hogy az általános választójog nélkül nem lehet többé kormányozni ezt az országot.

Budapest munkásai és polgárai, a főváros környékének minden dolgozó osztálya, a vidék minden haladó városa együtt hullámozott a mai tömegáradattal és valósággal kábító, lenyűgöző és félelmetes erővel mutatta meg a tömeg, hogy mennyire öntudatos, mennyire érett és mennyire tudja, hogy mit akar. Olyan tömegtüntetés volt ez, aminőt még sohasem látott ez az ország és aminőhöz fogható keveset láttak még az európai demokráciák is. Az ország polgársága és munkássága tüntetett, hogy megmutassa, hogy jogot akar, hogy nem hajlandó többé tűrni a tőle független uri kormányok uralmát, hogy hatalmat akar az ország kormányzásában és a nép sorsának igazgatásában.

Két mondat fejezte ki leginkább ennek a tömegtüntetésnek a belső tartalmát. Az egyik a Vázsonyi mondása, amikor kijelentette, hogy a titkos tanácsosok titkos tanácsai után itt végre egybegyűlt a nép tanácsa, hogy nyilvánosan adjon tanácsot a királynak a demokrácia megvalósítására. A másik pedig a Garbai Sándor elvtárs beszédének az a mondata, amelyben azt monddta, hogy a király kezében van a gépezet indítója, tőle függ, vajjon belső béke lesz-e az országban vagy pedig a frontok háborúján kívül kitör-e a belső háború is.

Sohasem látott tömegek mozdultak meg.

Valósággal népvándorlás indult utra Budapest utcáin. Megnyitak a külvárosok, kinyitottak a gyárak kapui és ontották, órákon át szakadatlanul ontották magukból az embereket. A külvárosok nagy utvonalaiban, hol százas csoportok, hol ezres fölvonulások, hol meg tizezres menetoszlopok haladtak. Olyan roppant arányúvá nőtt a tömegek mozgalma, hogy innen letről, a földről már senki többé át nem tekinthette. Csak fönről, röpkülőgépről lehetett volna egyszerre és egyidőben képet alkotni e számtalan utvonalon, számtalan csoportban és oszlopban kigyózó tömegekről. Nem úgy volt most, mint más roppant tömegtüntetéseken, nem egyetlen, kilométereken át kigyózó vonal foglalta magába a tüntetőket, hanem sok ilyen roppant, több kilométeres emberkigyó vonult végig Budapest utcáin. Abban is más volt ez a tömegtüntetés, mint minden eddigi, hogy most a gyárak közvetlenül maguk okádták ki a tömegeket és a tömegek nem gyülekeztek előbb különféle tereken. Más volt ez a tömegtüntetés, mint minden eddigi: a tömegek most nem májusi ünneplőben és nem hazulról kerültek ki az utcára, hanem utolsó percig dolgoztak a gyárakban, verejtékeztek a gépek mellett, hogy úgy, ahogy voltak, munkazubbonyban, sokszor kormosan, sokszor verejtéktől lepetten, étlen, szomjan induljanak utnak. Soha ennyire nem lebegett tömegtüntetés

fölött az alkotó munka valósággal érzéki párája, mint e június 8-iki roppant demonstráción.

Elindultak a külvárosok gyáraiból a munkások. Férfiak, asszonyok, lányok, suhancok és sokszor gyerekek meg aggastyánok. És amerre mentek, sehol egyetlen nyitott üzlet. Mint ahogy mögöttük becsukódtak a gyárak és a műhelyek kapui, úgy csukódtak be előttük az üzletek és a boltok ajtai. De zárva volt minden kávéház is, megálltak a villamosok és munkaszünetet tartottak a bankok és a vállalatok irodái is. Órákra megállt minden alkotó munka a városban, mert a százezrek dolgozó karja és agyveleje kivonult a munka telepeiről.

És amerre mentek a tömegek, mindenütt ott látták minden kirakaton, minden ház falán, minden villamoskoesi ablakán a piros plakátot, amely a választójog kormányát követeli. És amerre tekintetüket vetették a tömegek, mindenütt ott látták másokon és önmagukon, kalap mellé tűzve, zubbonyba dugva, bluzra kötve a demokrácia piros jelvényét. És akármerre haladtak a tömegek, mindenütt ott látták utjukban a gyalogos- és lovasrendőrök csoportjait és mindenfelé találkozni kellett óriás teherautomobilokkal, színültig megrakva kakastollas, föltüzött szuronyu zsandárokkal, mintha őskori óriás sündisznó-szörnyetegek gurultak volna végig a XX. század modern fővárosának aszfaltján.

És önzöltek a tömegek. A férfiak mély hangja vegyült az asszonyok éles, csengő kiáltásával, polgárok éljenzése keveredett munkások harci jelszavaival. Valahol fölharsant:

— Éljen az általános választójog!

És már mintha visszhangja volna, úgy vágott rá vissza:

— Éljen a világbéke!

Talán legjellemzőbb vonása e nagy napnak, hogy nemesak munkások és polgárok, nemesak férfiak és nők szoros szövetségét és egyetlen cselekvését jelentette a demokráciáért, hanem még egy, eddig nem látott és tömegtüntetésen új szövetséges állott be a sorba: a katona. Mindenfelé láttunk munkásokat, akik most civilben járnak ugyan, de a munkazubbonyukon a vitézségi érem szalagja, megjárták már a front poklát, de hazahívták őket, mert itthon szükség volt munkájukra és szakértelmükre. De nagyon sok katona masirozott a munkászerekekkel teljes uniformisban, sapkáján a választójog piros jelvényével. A Váci-úton meg egyszer valósággal szimbolikus keveredés támadt katonák csoportjai és munkások csoportjai között. Katonák marsbataillonjának egy része menetelt a tűző napon. A hátukon a torniszter terhe, vállukon a fegyver és így masiroztak a nyugati pályaudvar felé: a háborúba. Nyomukban haladt a munkásság marsbataillonja. Munkazubbonyban, nem nyomta hátukat a munka tornisztere, nem nehezedett vállukra a munka fegyvere, így masiroztak a nyugati pályaudvar felé, a városháza felé: egy másik háborúba. A katonák csoportját asszonyok vették körül, feleségek és anyák, akik még egyszer el akartak

buesuzni férjeiktől és fiaiktól. A munkások csoportjában meg nagyon sok volt a katonaegyenruha, kivezényelt munkások, akik az uniformisban sem lettek hűtlenné a nagy nap harcához. Egy pillanatra így csoportosult össze a katonák és a civilek hulláma és e testvéri keveredésben már senki se tudta volna megkülönböztetni, hol végződik a civilbataillon és hol kezdődik a katonaszázlój.

Igy meneteltek a munkászászlóaljok, hogy lépteik alatt dübörgött az egész főváros, mignem mindenfelől elérkeztek a város szívébe: a városházára. És ami itt volt, olyat még nem látott ez a város, olyat még nem élt meg ez az ország. Emberszázezrek mérhetetlen tengere özönlött be a városháza udvarára, hogy ide csak parányi része férjen be, hogy ellepje az egész Károly-körutat, elárassza a Deák-teret és elözönlje a Mehmed szultán-ut hosszát. Ugy látszott, hogy a népözön befogadására nem elég az egész belső város.

Amíg a tömegek így egymás hegyébe gyűltek, a városháza nagy udvarán megkezdődött a gyűlés. Vázsonyi átadta a polgármesternek a polgárok és munkások bizottságának följelentését, hogy vigye el a királyhoz és mondja el, hogy Magyarország dolgozó népe demokráciát akar. Bárczy István kijelentette, hogy még ma eleget akar tenni becsülettel és hűséggel a tömegek megbízásának. A föllobogózt tribünön hangzottak ezek a szónoklatok, itt állott Károlyi Mihály, Justh Gyula, Batthyány Tivadar, Bokányi Dezső, Garami Ernő és a választójogi bizottság többi tagjai. Ezalatt az óriás udvar más részén, más tribünről Garbai Sándor beszélt. Olyan messzire esett egymástól a nép tengerének két pártja, hogy egyiktől a másikig nem hallatszott el az emberi szó.

A tömeg áradása ezalatt pedig egyre tartott. Egyik csoport a másik után érkezett. És mint a valóságos tengeren, úgy ezen a néptengeren is minden új csoport új hullámozást okozott. Sokszor valósággal viharra nőtt ez a hullámozás és úgy látszott, hogy a néptömeg félelmetes ereje összeroppant kőfalat, faemlényt és vászonlobogót. És a tömegek áradása még mindig nem akart megszűnni. Még csak ezután értek be Csepel munkáserei. Odakünn, a városháza ablakaiból Bokányi Dezső, Pető Sándor és a választójogi bizottság más szónokai közölték a tömegekkel a polgármester választását és tudatták, hogy a király ma fogadja a nép kívánságát közvetítő polgármestert. Sok helyen beszéltek egyszerre künn és benn a sehol be nem jelentett és sehol meg nem engedett népgyűléseken, de még így is csak kicsiny töredéke juthatott a tömegeknek a szónokok szavaihoz. Csak szájról-szájra, ajakról-ajakra adódtak a szónokok mondásai, a nap eseményei. Megint csak olyan volt, mint amikor a szél morgása mozgatja meg a tengert.

Egy nép elemi ereje jelent még e pénteki napon és egy nép elemi erejét kell legyőznie annak, aki utjában áll a magyar demokrácia megszületésének.

**

A tüntető menetek.

A csepeli lőszergyár munkásai.

Pontban 12 órakor megszólaltak a csepeli tölténygyár szirénái, amelyek jelezték, hogy a munka ebben a hatalmas municiógyárban a mai napra megszűnt. A gyárból kitóduló munkássereget a gyár bizalmiférfi-testületéből alakult rendező bizottság helyezte el. A munkásság intézkedésére a csepeli villamosközlekedés 12 órakor beszüntette a forgalmat. Egy órakor megindult a menet, amely 15—18 ezer résztvevőből állott. A menet élén haladtak kerékpáros rendezők, utánuk a csepeli szervezett munkások fuvószenekara, ezt követték a gyári bizalmiférfi-testület, a gyár ifjúnokai, a munkásnők és a munkások. Leirhatatlan lelkes hangulatban indult meg a menet, amelynek eleje már a körutakon járt, a vége még a csepeli töltésen bontakozott ki.

— *Éljen az általános, egyenlő, titkos választójog!*

— *Éljen a világbéke!* — hangzott minden oldalról.

Amerre a menet elhaladt, a kíváncsi emberek nagy tömege állt sorfalat és az ablakokból piros kendőket lobogtattak a tömeg felé. Nagy meghatottsággal nézte az utca népe a gyár ifjúnokait, a 10—14 éves munkászubbonyos, vézna ifju proletárokat.

A menet a Soroksári-úton, a nagy Köruton, a Rákóczi-úton jutott el a városházához. Az úton a fuvószenekar játszott lelkesítő dalokat. A József-köruton megabengolták a „Budapesti Hírlap“-ot, a népjogok konok ellenségét, a szociáldemokrácia bolondos szidalmazóját:

— *Le a kitartott kormányajtóval!*

— *Nem lesz sópénz, mit csinál a „B. H.“?*

— *Éljen a becsületes sajtó! Éljen a Népszava!* — zúgták, kiabáltak egyszerre ezren és ezren.

Érdekes és lelkes epizódokban nem volt hiány. Csak egyet-kettőt sikerült megjegyeznünk ezekből, a szűk hely miatt ebből is csak válogatva adhatunk.

Amint a menet a Soroksári-úton haladt, egyszerre a Budapest—Zimony-i vasútvonalon német katonákat szállító vonat tünt föl. Egy pillanat alatt a vonatban ülő katonák a vonat ablakaihoz, ajtóikhoz rohantak és kendőlobogtatással, zajos „Hurrá!“ kiáltással üdvözölték a menetet. A tömegben nagy lelkesedést keltett a német proletártestvérek spontán üdvözlése.

Ugyancsak a Soroksári-úton haladt a menet, amikor az ottlevő nagy hadikórház sebesültjei és betegei üdvözölték az elvonuló menetet. A győne, beteges katonák az ablakhoz vonszolták elesigazott, fáradt testüket és könyezve, két karjukat kitarva üdvözölték az ő jogaikért is harcoló munkásságot. Rokkant, féllábu katonák jöttek ki és a menet rendezőitől elkérték a kis vörös emléklapokat, hogy ezzel is dokumentálják, hogy lélekben velünk vannak, velünk éreznek.

Erzsébetfalvától — a Nagykörutig.

Negyedkettő tájban érkeztek a csepeli munkások legelső sorai Erzsébetfalvára, a Soroksári-útra. A végeláthatatlan menet ott kigyózott a csepeli töltésen. A csepeli tölténygyári munkásokkal egyidőben érkeztek meg az erzsébetfalvai helyiérdekű vasút állomásához az erzsébetfalvai jutaggyári munkások és munkásnők százai; köztük 12—14 éves gyermekleányok. A jutaggyáriak itt beleolvadtak a csepeli munkások óriási tömegébe. Amikor a menet a fegyvergyár elé érkezett, a fuvószenekar rázendített a Marseillaise forradalmi indulóra. Pont két óra volt, amikor a csepeli munkások utolsó sorai elhaladtak a fegyvergyár kapuja előtt. A menetet két automobil zárta be. Az első Weiss Manfréd ült hozzátartozóival. Weiss Manfréd kalapot emelve köszöntötte munkásait. Ugyanakkor

megszólalt a fegyvergyár jelző sípja és a gyár udvarán gyors egymásutánban sorakoztak a munkások. A nyitott gyárkapun a fegyvergyár ezer és ezer munkása hömpölygött ki a széles országútra és zárt sorokban csatlakoztak a csepeliekhez. A fegyvergyáriak élén haladt a dalárda és a gyár tisztviselői, tisztviselőnői, meg a mérnökök. Lelkes örömmel látták őket a munkások maguk előtt. Hiszen még csak nem is oly régen a gyár tisztviselői hallani sem akarták a szervezkedésről és most ott látjuk őket a választójog harcainak a táborában!

Erzsébetfalván, a Piac-téren fél kettőkor gyülekeztek a Györffy-Wolff lőszergyár és az Emmerling-féle pirotechnikai gyár munkásai, munkásnői és a tisztviselők, akikhez nagy tömegben csatlakoztak az erzsébetfalvai munkások és polgárok. Sorakozás után elindultak és csatlakoztak a fegyvergyári munkásokhoz.

Se vége, se hossza nem volt már ekkor a menetnek. A vége még Erzsébetfalván volt, amikor az eleje már a Vágóhid előtt járt. Itt a hatalmas menet újabb munkástömegekkel gyarapodott. A csepeli munkások elé sorakoztak a vágóhídi, a konzervgyári munkások, akik között rengeteg munkásnő volt, továbbá a dunaparti teherpályaudvar rakatári munkásai. Az utóbbiak vasutas egyruhában voltak és sapkájuk mellett ott virított a piros választójogi jelvény. A hosszú Soroksári-úton végig, amerre az impozáns tömeg elvonult, az üzletek egytől-egyig zárva voltak. A házak ablakait a lakosság lepte el, éljenezték és piros kendők lobogtatásával üdvözölték a legnagyobb rokonszenvvel a tüntetőket. A Soroksári-úton levő kaszárnyákból a katonák százai nézték vágyakozó tekintettel a választójog ünneplőit. Orosz foglyok álltak ki az út szélére és magukba mélyedve, befelé gondolkodva meredtek a menetre. A képzeletük talán a messze Keleten, Oroszországban kóválygott...

A munkásság követelését hangoztatva és munkásdalokat énekelve jutott el a tömeg lelkes hangulatban a Boráros-térig. Itt találkoztunk első ízben rendőrökkel. Tizen, tizenketten állnak kordont az uttest közepén. A rendőrmester a felsőbb helyről kapott utasítás értelmében udvariasan fölszólitotta a tömeget, hogy vonuljon a járdára. A munkások szó nélkül eleget akartak tenni ennek a kívánságnak, de ez a szándékuk a legjobb akaratuk mellett sem sikerült. Ezt a rendőrök a legszigorúbb felsőbb utasítás ellenére is kénytelenek voltak belátni és a rengeteg embertömeg tovább hömpölygött a Nagyköruton.

A Váci-úton.

Kissé borongós idő, a barátságos szellő jóleső fuvalma enyhítette a nap különben izzó melegét végig a hosszú utakon, amelyeken a munkásság hatalmas tömegei vonultak föl lelkes hangulatban.

Egy óra tájban élénkülni kezdett az újpesti kikötő előtti térség. Minden irányból piros jelvényes munkások és munkásnők százai özönlöttek, hogy társaikkal egyesülve, menetté alakuljanak. Itt gyülekeztek az Egyesült Villamososok, a Györffy és Wolf fémarugyár, a Werkner Arthur vasöntőde, a Nicholson hajógyár, a Könyves Tóth Zakariás hajógyár, a Fonó Miklós gépgyár, a Schneider J. vasszerkezeti gyár munkásai. Itten sorakozott az újpesti szerb nyelvű elvtársak 400 főnyi tömege is. Együtt vonultak föl a végtelen munkásoszlopokkal, ezzel is bizonyítást téve arról, hogy a proletárságot nem választják el nyelvi különbségek. A Wolfner Gyula és Társa és a Mauthner bór- és bakancsgyárak munkásai és munkásnői a Munkásotthonban gyülekeztek és az Árpád-úton végigvonulva, a kikötőtérre csatlakoztak a már ott lévő tömegekhez.

A Váci-út elején ezalatt a Schlesinger-motorgyár, a Wörner J. gépgyár, majd messzebb a Vulkán-gyár, a Hazai-, Lang gépgyár, a Fehér Miklós gépgyár, a Fodor Béla vasszerkezeti és csavargyár, az Első Magyar Csavargyár, a Ganz és Társa-Danubius hajógyár, a Seiffert Hugó gépgyár, a Lová és Társa faipari gyár, a Freissler Antal fölvonógyár, a Wertheimer és Társa fölvonógyár, az Ericsson villamosági gyár, a Flek gépjavitó gyár, a Farkas és Társa vasszerkezeti gyár, a Pick Ede vasszerkezeti gyár, a Langfelder gépgyár, a Kraszner Ferenc

gépjavitó műhely, a Bulicsek kazánygyár, a Márkus Lajos vasszerkezeti gyár, a Schember C. mérleggyár, a Szenes csavargyár, az Első Magyar Gazdasági Gépgyár, a Schlick-Nicholson gépgyár, a Höcker Testvérek gépgyár, az Alfa Szeparátor Tejgazdasági Gépek Gyára, a Magyar-Belga vasáru gyár, a Kaszab és Breuer csavargyár, a Magyar Általános gépgyár, a Tudor accumulatorgyár, a Lauffer József gépgyár, a Magyar Acélárugyár, a Hirmann Ferenc fémarugyár, a Hirsch és Frank gépgyár, a Haas és Somogyi vasszerkezeti gyár, a Fuchs G. mérleggyár, az Altenstein és Brandt gépgyár, a Herczeg G. gépjavitó műhely, a Bedő Ottó gépgyár, a Herczeg Ernő gépjavitó műhely, a Marx és Mérei műszergyár, a Bródi és a Schall Antal-féle bakancsgyárak munkásai gyülekeztek és indultak tüntetésre.

Teljes munkaszünet uralkodott a Váci-úton. A munkások tízezeinek csoportosulását a nézők rokonszenve, kíváncsisága kísérte. A fölvonuló menetet az ablakokból mindenütt kendőlobogtatással üdvözölték. Egyik Váci-úti többemeletes hadikórház valamennyi ablakát megtöltötték a sebesült és beteg katonák. Arcukról lesugárzott a hő vágyakozás, hogy részt szeretnének venni a munkásság hatalmas küzdelmében, a fölszabadulás munkájában. De most csak szíves üdvözléssel, kendők és sapkák lobogtatásával járulhattak hozzá a tüntető munkásság lelkesedésének a fokozásához.

A munkások és a munkásnők zárt sorokban, énekelve vonultak végig az uttesten. Éltették a választójogot, a demokratikus Magyarországot, de egyébként is hangot adtak mindannak a panasznak, ami a mai állapotok nyomán fakad: kevés a kenyér, kevés a bér, hogy lépést tarthasson a drágasággal. De sokak ajkán fölhangzott az a vágy is, amely mindannyiunk szívében él, hogy legyen vége ennek a világpusztulásnak, az esztelen öldöklésnek:

— *Le a háborúval!* — hangzott föl a kiáltás, mire megjött a válasz:

— *Éljen a világbéke!*

Amikor a menet a Vilmos császár-útra ért, Budáról jövő munkásoszlopokkal találkozott. Itt már az uttest mindkét oldalán kigyózott a tömeg a városháza felé, amelynek udvarába azonban már nagyon kevesen férhettek be. A sok ezernyi tömeg zöme az utcán rekedt annyira, hogy a fölvonulók utolsó csoportja már csak a Bazilika tájékán helyezkedhetett el, ahol türelmesen bevárta, amíg a szónokok beszámoltak a polgármesternél való küldetésük eredményéről.

A külső Józsefváros munkássága

hatalmas tömegekben vonult föl a választójog vörös péntekjének délutánján.

Kitisztult az ég, lassankint meleg is lett, — délután 2 óra előtt sorakoztak már a Máv. gépgyár hatalmas telepének munkásai. Az egyes műhelyek munkássága még a gyártelepen belül elrendezkedhetett, a Golgota-utca hosszában, az egész utca hosszában rögtön fölállhattak.

Az elrendezkedés minden zökkenő nélkül történt. A négyes, itt-ott hatos, nyolcas sorok hamarosan el is indulhattak. A gyár előtt levő széles uttesten hömpölygött már a tömeg, amikor a Golgota-utcai gyárkapu még mindig ontotta az óriási tömegeket. Fölvonultak a munkások itt is úgy, mint a többi munkahelyen: — ahogy a munkát abbahagyták. A legtöbbje vitte magával az eleséghordó táskáját, amellyel reggelenként munkába indul és amellyel a munkából hazatér. Sokon rajta van még a sablonos piros-fehér-zöld karszalag, amelyik mutatja, hogy a hordója hadifölügyelet alatt álló gyárban dolgozik. Talpon van egyébként az egész környék. Az Orczy-út mindkét járdája feketéllik a nézőktől, az uttesten sodródik már a fölvonuló hatalmas tömeg, a sorok elsejei az Orczy-téren járnak már, a gyárkapuból ömlenek még mindig ki az új meg új tömegek, végeláthatatlan, hosszú sorokban. Az Orczy-út népe a Simor-utca felé, a környékbeli utcáknak a népével kibővült és a legnagyobb rokonszenv hangján üdvözlő és éljenző a választójogért való tüntetésben a város belseje felé vonulók. Az, aki előtt elhullámszik ez a hatalmas tömeg, a büszkeség érzésével állapíthatja meg, hogy csak ezen az egy telepen milyen féltelmetesen hatalmas, nagy tábora van a szociáldemokráciának. A választójog, a Népszava, a szociáldemokrácia, a világbéke élte-

fésével vonulnak tovább a Máv. gépgyári munkások ezrei; tüntető menetüknek az eleje már a Kőbányai-útra ért, amikor a gyár még mindig ontotta a munkásokat. A ritka villamoskocsik — mindegyiken rajta az ismert kirakatplakát: *Csak általános választójogos kormány jöhet!*... — a legkisebb zavart sem okozhatnak; a tömeg vonul tovább.

Körülbelül fél 3 óra volt, amikor a választójogi vörös péntek másik nagy tömege bontakozott ki: a Kőbányai-úton fölvonult az *északi főműhely* munkássága. A két nagy tömeg nem alkotott egy tüntető menetet. Amikor a Máv-gépgyáriak végeláthatatlan, hosszú sorához odaért az északi főműhely munkásseregének az eleje, az északi főműhelyiek a Köztemető-úton haladtak tovább, a Máv-gépgyári ezek és ezek bekanyarodtak a Baross-utcaába. A Baross-utcaiban már jóval 3/4 óra előtt meg kellett állnia a villamosközlekedésnek; a 14-es, 16-os, 24-es villamoskocsik bevonultak a remizbe, az alkalmazottak leszálltak a kocsikról — mind-egyiknek, a nőknek is szolgálati kalapján ott volt a választójogos jelvény: *Csak választójogos kormány jöhet!*... — és mert a menetbe nem állhattak be, mert a forgalmi villamosalkalmazottak a tüntető fölvonulásban nem vehettek részt, a járda szélén álltak sorfalat és éljeneztek a fölvonulókat és a választójogot.

A Józsefváros *munkásházai* is csak úgy ontották a nézőket. A mellékutakból nagy tömegekben vonultak a fölvonulók nézésére azok, akik szervezeten nem vehettek részt a tüntetésben; a munkásházák asszonyai, az öregek. Kendőlobogtatással, éljenezéssel köszöntötték a választójogért tüntetőket. Sokan beszéltek ezek közül a nézők közül a választójogi vörös péntek hatalmas arányairól, különösen azok, akik látták, hogy a Baross-utca végén is két menet alakult ki: egyik a Köztemető-úton át, a másik a Baross-utca végig. Vasárnapivá változott a Baross-utca képe. Az üzletek, persze, mind zártak; amelyek zárt bár, de rollóttalan, annak a kirakatában is ott van két-három példányban a választójogi vörös péntek ismeretes plakátja: *Csak választójogos kormány jöhet!*... A közlekedés teljesen szűnelt, nemcsak a villamosoké, hanem a kocsiké is.

És az uttesten önzölik a munkások ezerje meg ezerje. Aki a józsefvárosi templom tornyából nézte volna a Baross-utca fölvonulókat, annak meg kellett volna állapítania, hogy volt időpont, amikor a fölvonulók eleje már befordult a nagykörútra, a vége még mindig nem fordult be a Baross-utcaába. Amikor megelőzően a menet eleje a józsefvárosi dohánygyár előtt volt már — a Körúthoz közeledtében — ott már tartott a fölvonulás. A két találkozó tömeg hatalmas éljenezéssel, kendőlobogtatással üdvözli egymást. Meg kell írunk azt is, hogy a Baross-utca egész hosszában, amerre fölvonulók sorai fölfejlődtek, rendőrt sehol egyetlen egyet nem lehetett látni, mintha még a posztok is eltűntek volna; beálltak talán ők is az uttest szélén, rokonérzéssel fősorakozottak közé?... A Máv-gépgyáriak végig vonultak a Baross-utcaán, befordultak a nagykörútra, majd a Rákóczi-útra, közvetlenül a konzervgyáriak után.

Albertfalva.

A Magyar Röpülőgépgyár munkásai 12 óráig dolgoztak és 1 órakor gyülekeztek a gyár előtti réten. Az elindulásnál már jóval ezren fölül tömeghez utközben csatlakoztak a Magyar és Ganz Fiat-művek munkásai. A Fehérvári-úton a kelenföldi bakancsgyár és a kábel-gyár, Röck-gyár s még sok kisebb üzem munkásai úgy, hogy míg a tömeg a Ferenc József-hidhoz ért, már több mint 10.000 ember vonult föl a leglelkesebb hangulatban. A gyárak munkásaival együtt vonultak föl a *művezetők és hivatalnokok*. A menetben több száz nő vett részt, akik a Röpülőgépgyár dalárdájával egyetemben az úton végig munkádalokat énekeltek. A Pénzüntézetek Hadikórháza előtt a tömeg lelkesen tüntetett, amit az ott levő sebesültek a választójogért és békét éljenezve viszonoztak. A közel két óráig tartó fölvonulás alatt semmiféle rendezés nem történt és a budai polgárság, amely még ily óriási tömeget nem látott utcaán fölvonulni, lelkesen tüntetett a választójog mellett.

A kispest-szentlőrinci gyárak munkássága

hatalmas tüntető fölvonulása külön fejezetet követel magának a választójog vörös péntekének történetében. Ha Budapestnek, Budapest környékének van kizárólagosan proletárjellege, Kispest—Szentlőrinc vidéke bizonyára ilyen. A szociáldemokrata párt választójogért való tüntetésre hívó szövegére egy-értelműen hagyták abba a munkát pénteken délután fél 2 órakor a *dr. Lipták, az Első Magyar Lőszergyár, a Hofherr és Schrantz, a Teudloff és Ditrich* gyárak munkásai. A dr. Lipták-gyár munkássága már a gyártelep hatalmas udvarán tömött, zárt sorokban fejlődött föl; a gyár tömege már pontban délután 2 órakor indult utnak a Gróf Apponyi Albert-utcaán végig az Üllői-útra. Hozzájuk csatlakozott, szinte a gyárból kivonultukban, az Első Magyar Lőszergyár munkásainak a tömege. A gyárak elhelyeződése olyan, hogy a vonuló tömeget várhatta és nyomon követhette a Hofherr-Schrantz-gyáriak roppant tömege. Az egyes gyárak munkásságának menete itt fejlődött hatalmas tüntető fölvonulássá, amely viharos kedvvel, nagy lelkesedéssel éljenezte a szociáldemokráciát, a békét, az általános választójogot. A Kossuth-téren gyülekeztek a Teudloff-Ditrich-gyári munkások és, Kozsla elvtárs községi képviselő lelkes fölhevására, a kispesti demokrata polgárok. Amire a Lipták, Lőszér- és Hofherr-gyári munkások megérkeztek oda, a Teudloff-gyáriak már fölfejlődve várták amazokat.

Minden további és részletesebb megállapítások nélkül megírhatjuk röviden, hogy *ilyen imponáns tömeg Kispestről még sohasem jött be tüntetésre a fővárosba!* Az üzletek, természetesen, mindenütt zárva voltak. A menet élén kerékpáros elvtársak haladtak. A menet eleje már a Határ-utnál járt, amikor az utolsó sorok még el sem igen igazodhattak. Nincs túlzás abban, hogy a fölvonulás óráiban egész Kispesten végig beláthatatlan emberkigyó hullámzott. A Határ-utnál nagyon sokan csatlakoztak a menethez, amelynek a nagyságát a rendező elvtársa 12.000-re teszik.

A Zita-kórház előtt fölemelő tüntetés zajlott le. A tüntetésben fölvonulók és nézők egyaránt résztvettek. A fölvonulók a beteg és sebesült katonákra való tekintettel *éltették a békét*, a katonák meg harsányan, hosszasan éljeneztek az általános választójogot. Meg kell írni, hogy ebben a nagy eszathban *legalább 4000 volt a nőmunkás!* És haladt tovább a menet az Üllői-úton. A lakitánya előtt újabb tüntetés volt. A katonák a rokonérzés ezer meg ezer jelével halmozták el a fölvonulókat. A Szentistván-kórház előtt újabb nagy meglepetés. *Ezek és ezek* várakoznak itt a fölvonulókra, hogy azoknak a soraihoz csatlakozhassanak; azoknak a tömege, akik, éjjeliek lévén, nem mentek a gyárakba, másrészt sok száza és száza azoknak, akik, mert öregek, betegesek, gyöngék, a hosszú, fárasztó utat villamoson tették meg. És vonult végig a hatalmas tömeg a hatalmas nézőközönségtől övezett útvonalon, végig az Üllői-úton, mindig újabb és újabb százakkal megsaporodottan. Az Üllői-úton végig természetesen szintén zártak voltak az üzletek, elárasztottak a parancsoló piros kirakatplakáttal: *Csak választójogos kormány jöhet!*... Rendőr nem mutatkozott, zavaró incidens nem volt semmi. Mert zavaró incidensnek nem mondhatjuk azt, hogy a nagykörút vidékén egy főrendőr figyelmeztette a rendezőket, hogy a tüntetők a járdaán haladjanak tovább. Az elvtársak meghallgatták az udvarias *előterjesztést* és az ezek vonultak tovább méltóságteljesen az uttesten, miközben a széles, nagy úta egyre viharozta a választójog, a béke, a szocializmus éltetésétől.

A fölvonulás útja a belső Üllői-úton vezetett, azután tovább. A Calvin-téren — villamosközlekedés természetesen nem volt — befordult a menet, hogy a Mehmed szultán-úton vonuljon tovább. A vonulás nem sokáig tarthatott: a hosszú út nagyon sok időbe került; volt már 4 óra, amire a menetet a Rákóczi-ut közlébe érhetett, ekkorra már meg, amint a tudósításunk más hasábjain elmondjuk, a Baross-utcaából, nagykörútról a Rákóczi-úton át vonuló tizezrek (Máv. gépgyáriak, konzervgyáriak, csepeliek, fegyvergyáriak esatöbbi) a Károly király-ut minden talpalatnyi helyét elfoglalták. A Kispestről és Szentlőrincről érkezettek tömegeinek legnagyobb részok kénytelen volt a Mehmed szultán-utnak a Calvin-tér és a Rákóczi-ut között elhúzódo területén megállni. Itt várták meg a küldöttségjárás eredményét, ame-

lyet Tomsics elvtárs tolmácsolt a nyílt út során. Rövid, nagyon hatásos beszédét nagy éljenezéssel fogadták. Ezután megkezdődött ennek a hatalmas tömegnek is a szétoszlása. Rendben, nyugodtan, méltóságteljesen, történelmi jelentőségű nagy nap emlékével gazdagodottan hagyták el a kispesti és szentlőrinci proletárok ezrei a főváros belső területét.

A magánalkalmazottak

fölvonulása olyan nagyarányú volt, mint maga a tüntetés. Nem százak képviselték már a magánalkalmazottak társadalmi rétegét, hanem ezrek: legalább 6000 főnyi mérnök, művezető, magánhivatalnok, kereskedelmi alkalmazott vett részt a *„Magánalkalmazottak és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségének”* tagjai közül a menetekben. Az Erzsébet-körútról indult menet *egy-maga* volt 4—5000 főnyi. Igen sok nő, művezető volt közöttük és örvendetesen, föltűnően nagy számu a női tisztviselő és alkalmazott, akiknek fehér bluzáról megszire viritott a vörös tüntető-ócdula. Leikes tömeg volt, fiatalos, elszánt és hiába volt közöttük annyi, aki sovány reggelije óta nem is látott ennivalót, énekesen, szinte diákos kedvvel özönlött a Nagykörútról a Wesselényi-utcaán át a városháza felé, ahol, mint folyó a tengerbe, belefolyt a beláthatatlan és megszámlálhatatlan tömegbe. Csodálatosan szép volt a menet. Az eleje már a Károly-körúton a Munkapárti Kör előtt járt, amikor a vége még mindig az Erzsébet-körúton volt.

Az Erzsébet-körútról elinduló menetbe később ömlött be a *Weisz Manfréd-gyár* és a *Fegyvergyár* tisztviselőinek nagy és lelkes csoportja. A csepeli lőszergyár tisztviselőinek résztvétele annál értékesebb volt a szervezett magánalkalmazottakra, mert a gyár igazgatósága a tisztviselőket nem akarta elengedni, hogy ők is beálljanak a választójogot követelők táborába és csak a szervezet és a tisztviselők erélyes föllépésére kényszerítette a nagytőkés gyárost a tisztviselők akaratának tiszteletére. *1200 tisztviselő jött be Csepelről gyalog*, hogy az Erzsébet-körúton már akkor fősorakozott kartársakhoz csatlakozzék. *Dr. Lipták és Társa*, ez a többmillió nyereséget zsebre vágott, a munkások és tisztviselők munkáján megszűrosodott gyár, a *Magyar Bank vállalata*, valóságos terrorizálta a tisztviselőket, de főleg a nőket, hogy ne menjenek el a fölvonulásra. *Egytől-egyig ott voltak.*

A Károly-körúton át a függetlenségi párt Gizella-téri helyisége felé tartott a menet, amelynek egy része hallgathatta Károlyi és Holló lelkesítő, rövid beszédét. De bizony, csak egy része, mert a tömeg sokkal nagyobbra nőtt az utközben, mintsem a beszédek minden fület elérhettek volna a zsongó tömeg lelkesedő zajában.

Azután végleg elnyelte ezt a folyót is a nagy, a hullámzó ember-tenger.

A nagy tüntetés egyik jellegzetes vonása, hogy a *bankok munkája is szűnelt*. A bank-tisztviselők még a délelőtt folyamán bejelentették igazgatóságaiknak a munkaszünetet. Az igazgatóságok ezt tudomásul vették. A bank-tisztviselők nagy számu csoportja a pénzüntézeteki tisztviselők Nádor-utcai helyiségéből vonult a Károly-körútra. A biztosító intézetek pénteken délben 12 órakor zártak.

A vasúti munkásság.

Gyönyörű, hatalmas, félelmetes volt a sok harcot végigküzdött és legutóbb is gigászi küzdelmet folytatott vasúti munkásság fölvonulása. Résztvettek benne a *raktári, fűtőházi, műszaki, pályafőntartási és szerelési* munkások és a két budapesti főműhely munkássága. Délután 3/4-ig dolgoztak az egyes szolgálati helyeken és amikor letették a szerszámot, négyes sorokban sorakoztak. Az északi főműhely munkássága a Kőbányai-úton indult el s a Baross-téren, a Rákóczi-úton és a körúton át vonult az Oktogon-térre. Elmondhatjuk, hogy *egy ember sem hiányzott az ország egyik leg-hatalmasabb üzeméből*. Az Oktogon-téren csatlakozott hozzájuk a *keleti, nyugati műszak, ferencvárosi, józsefvárosi, északi fűtőház, különböző szolgálati helyek raktári, szerelési* munkássága. Itt várta be a több ezer főre növekedett tömeg az *Istvántelek*

gyönyörű menetét, amely az úgynevezett istvánföldi Szabadság-terem gyülekezett és az Erzsébet királyné-uton át a ligeten keresztül vonult végig az Oktogon-terre, ahol a vasúti munkásság ott várakozó tömegéhez csatlakozott. Felejthetetlen, festői látvány volt az egész vasúti menet. Elöl a dalárda, az üzemből foglalkoztatott nők, azután a harcban megedzett, lelkes, osztálytudatos vasutasok. Amikor a menet eleje a Vilmos császár-ut elejére ért, még a milleniumi oszlopnál tarkállott a vasutas tömeg egy része. Nagy napja volt ez a vasúti munkásságnak, felejthetetlen napja a szociáldemokrata pártnak. *Amelyik országban ilyen vasúti munkásság van: annak az országnak a demokratizálása biztosítva van.*

A Rókus előtt

bontakozott ki leginkább az a menet, amely Csepelről, Erzsébetfalváról, a külső Józsefvárosból jött és amely egységes, hosszú kigyóvonnal hullámozott végig a széles Rákóczi-uton. Mintha ügyes rendezés kiszámítottan így csinálta volna: perenyi szünet nem volt a fölvonulásban és talán csak egy-két olyan pere és a Rákóczi-ut elejének csak egy-két kis olyan területe lehetett, amikor és ahol két külön menethez a négyes sorai kerültek egymás mellé. Egy-két pere: — rend lett rögtön. Nem volt megállás, nem volt szünet a vonulásban. És abszolút rend végig! A Nemzeti Színház (a régi Népszínház) előtt, a Körut felé eső részen megszámlálhattunk tíz darab lovasrendőrt, akik nyugodtan ültek lovaikon, mert látták, hogy rájuk semmi, semmi szükség. Annál izgatottabb volt az ide kivezényelt rendőrfogalmazó. Kísérletezett ő is a „Járdára!” felszólítással, majd kéréssel, — sikertelenül ő is. Vonultak a katonai konzervgyár munkásai szinte katonás, fegyvermezett, pontos rendben; elől férfimunkások százai, énekelve, éljenezve, utánuk — ezzen és ezzen — *nőmunkások*, virágosan, zöld lombokkal, jókedvűen és az ezer meg ezer nő sorát újból férfimunkások zárták be. Ezt az óriási tömeget szerettem volna a fogalmazó ur a járdán látni. A rendőrségi kérést a konzervgyári elvtársak vezetői is tudomásul vették és vezették — mert *rendet*, méltóságát, zavartalan tüntetést akartak — az uttesten tovább. Az uttestet szegélyező néző ezrek nagy szimpátiával kísérték különösen a nőmunkások tömött sorait.

Megálltunk a Rókus-kórház előtt — az ablakokban ápolónők és betegek integettek és éljeneztek folyton a tüntető menet felé — és néztük az előttünk csak ezen az egy útvonalon fölvonuló tízezrek szakadatlan áradását... Három óra volt, amikor a konzervgyáriak nagy csoportjának első sorai a Rókus elé értek. Amikor a nagy tömegük elvonult, akkor kanyarodott be a Népszínház-utca elejéről — a Rökk Szilárd-utcaából vonultában — az Újságüzem személyzete. (A nagyobb nyomdák, az estilapok személyzete is, testületileg vonult a tüntető menethez.) Ugyanekkor kanyarodott a Rákóczi-utra az *ifjumunkások* egy nagy tömege is, azoké, akik nem a gyárak és nagyobb munkahelyek fölött munkásságával vonult a város háza elé, hanem találkozóhelyről indult el és csatlakozott a fölvonulókhoz.

Fél négy óra lehetett — a nézőközönség egyre jobban szaporodott, az ablakokból meleg rokonszenvvel integetők csoportjai is nőttek — amikor a Weisz Manfréd-féle lőszergyár 15.000—18.000 főre tehető munkássága első sorai a Rókus elé érkeztek, a hosszú-hosszu út fáradságtól korántsem megtörve. A munkások, ifjumunkások, fölött munkások ezreinek ajkáról pereig sem szünetelt az ének. Voltak negyedórák, amikor csak *nőmunkások* vonultak el előttünk. Villamos-közlekedésnek már nagyon régóta hire-hamva sincs; egy árva 17-es Közuti-kocsi a Tinódy-szobor előtt rekedt és árnyékos néző- és ülőhelyet adott néhány fáradt tüntetőnek. A nőmunkások után a férfimunkások ezreinek új hosszú, tömött sorai következtek. Egy órán át szakadatlanul zúgott a Rókus környékén az általános választójog, a béke éljenezése és annak a munkásdalnak az éneklése, amely arról szól, hogy... „titkon is gyűjtünk a Népszava javára” és azé, amely jogot követel a munkásoknak: „hazafiak le-

szünek, nem hazátlan bitangok”... Az éneklésben, az éljenezésben nem volt szünet. Az ember-tömegek hullámozásában sem.

...Megérkeztek a *fégyvergyáriak*. Fuvózenekar vezette be a hatalmas tömeg négyes sorait. Itt-ott taps is fogadta az eleven zenészsámokat. A fégyvergyáriak sorát a *Győrffy-Wolff-lőszergyár* munkásai követték, ezeket meg az Emmerling-lőszergyárban alkalmazottak tömege.

A kora délutáni órákban kezdődött a Rákóczi-uton való fölvonulás és fél 5 órára járt már akkor, amikor az utolsó négyes sorok eljutottak a Károly király-utra. Ez utolsó sorok után tódult azután a nézők tömege, de nemigen juthatott tovább — a járdán sem — a munkapárt körénél, amelynek a kapujában három kakastollas, két lovasrendőr vigyázott. Igazán kár volt a fáradságukért.

A központi városháza előtt.

Szinte nem is lehet pontosan megmondani, hogy kezdődött, mint kezdődött, de délután 2 óra tájban már ünnepi mozgolódás támadt a központi városháza tájékán. *Kik* jöttek először és *mikor* jöttek, pontosan nem lehet azt megállapítani, mert *Budapest minden részéből egyszerre, minden irányból sokan, nagyon sokan jöttek, szakadatlanul ömlött a Károly-körutra ennek a városnak dolgozó népe*. A júniusi nap teljes erővel süttött, az ablakok, a házak, a kövezet, minden ragyogott az áradó fényességtől és mintha a föld alól teremnének elő, végelethetetlen sorokban jöttek, csak jöttek a munkások, a proletárfiúk és a proletárnők, hogy ezen a történelmi nevezetességű napon demonstráljanak a népjogok mellett. Még nem volt 3 óra és a minden irányból áradó tömeg tízezei lepték el a Károly-körut, amíg lehetett, betódultak az emberek a központi városháza udvaraiba és a kívülmaradt tömeg egyre nőtt, a fölvonulás megszakítás nélkül, órákon keresztül egyre tartott.

Közben megérkeztek a városháza udvarába a munkásság és a polgárság vezetői és odabent lefolyt a nagyszerű történelmi aktus. A kintállók sokezernyi sokadalma a naphoz illő méltósággal tüntetett ezalatt az általános, titkos választójog mellett.

Délután 3 óra tájban érkezett az első munkáscsoport — a M. Á. G. röplőgyár munkásai — a városház elé, ahol már több ezer főre fölzaporodott közönség zajos éljenzéssel fogadta őket. Nyomban utánuk a demokrata polgárok csoportja vonult a városház udvarára és ekkor már közelgett a Vulkan, a Magyar Gazdasági Gépgyár és a Ganz törzsgyár munkásainak hatalmas csoportja és amire ezek a városház kapuján befordultak, *megindult az emberáradat* úgy a Rákóczi-ut, mint a Vilmos császár-ut felől. A két járdán és — nem törődve a rendőrség tilalmával, kérésével — az uttesten beláthatatlan sokasága a munkásoknak és munkásoknak özlött a városháza elé. Megszűnt a villamos közlekedés, a kocikat, amelyek hamarosan nem térhettek a szomszédos mellékutakba, élő falként vette körül a tömeg és nem mozdulhattak, amíg a tüntetés véget nem ért. A Rákóczi-ut felől a csepeliek szinte beláthatatlan tömegei özlöttek a Károly király-ut egész szélességében, a Vilmos császár-utról pedig a Váci-uti és újpesti munkások tömegei. Amikor az innen özlő munkásság első sorai már befordultak a városház udvarára, a menet vége valahol Újpest felé lehetett. A városháza hatalmas három udvara csakhamar megtelt. A tömeg nagyobb része kiszorult az utcára, zsúfolásig megtöltve a Károly király-utat és környékét, az Andrássy-utól a Rákóczi-utig, azon is túl, a Mehmed szultán-utra.

Voltak mozzanatok, amikor 10—15 percen keresztül egyetlen kiáltás sem volt hallható, az impozáns néptömeg valami sohasem látott elszánt komolysággal állott némán, szinte mozdulatlanul és ez a hangtalan demonstráció volt tán a legszebb, a legméltóságáteljesebb és a hatalom bitorlóira nézve legfélelmetesebb. A választójogot követelő cédlúcskák ott voltak minden munkás kalapjánál és a polgárok keblén, ugyszintén a nagytömegekben kivonult asszonyok és lányok ruháján, kendőjén. A Károly-köruton és a környékén ott táborozott az ott dolgozó Budapest, férfiak, nők, gyermekek, kimentek a napsütéses, felhőtlen délutánba és ahogy ott mozdulatlanul órákig állottak, annyit erőtt és hatalmat jelképeztek, amivel szemben többé nem tarthatja magát semmiféle konok jogfosztó igyekezet. Budapest munkássága és polgársága

pénteken délután olyan hangosan és olyan erősen követelte a népjogokat, hogy egész biztosan elhallatszott ez a komoly és elszánt hang Budára, a királyi várba, ahova később Budapest polgármestere maga is elvitte a város üzenetét.

A küldöttség.

Vázsonyi Vilmos és Garbai Sándor elvtárs nagyobb bizottság élén fölmentek Bárczy István polgármesterhez, aki a hivatalában fogadta őket.

Vázsonyi Vilmos

a következő beszédet mondotta:

— Polgármester ur! Megjelent itt Budapest népe, hogy a városházát megjelenésével népházzá avassa. *A különböző titkos tanácsosok titkos tanácsai után ime egybegyűlt itt a budapesti nép tanácsa*, hogy nyilvánosan adja meg a maga tanácsát, hogy nyilvánosan fejezze ki a maga akaratát. Megkérdezés nélkül fölemeljük szavunkat és hirdetjük az igazságot: *az általános rál asztójog már győzött a háboruban, a fronton*, mert az általános és egyenlő választójog hadserege védi meg e hazát, hát itt az ideje, hogy az általános, egyenlő és titkos választójog győzzön és uralkodjék a békében is. Nem lehet többé különbséget tenni állam és nép, haza és jog között. (Zajos éljenzés.) Mi erős magyar népet akarunk, amelyet erőssé tesz az, ha egybeforrasztják a dolgozó magyar nép fiait. A dolgozó polgárokat, a dolgozó munkásokat, a magyar népet osztály-, felekezeti- és nemzetiségi különbség nélkül egybeforrasztja őket mind az egyenlő jognak magasztos ereje.

— Beesületet, jogot, hatalmat követelünk a munkának. És amidőn itt megjelenünk, hogy kifejezzük akaratunkat, hirdetem: *Mi vagyunk a jó magyarok*, mert mi bizunk a magyar nép jövőjében, hogy a magyar népek sem erőszakra, sem ravaszra nincs szüksége azért, hogy ebben a magyar hazában föntartsa a maga uralmát. *Mi vagyunk a jó magyarok és az édes haza nevében kiáltjuk: Ne legyenek többé mostoha gyerekek!* (Zajos éljenzés.) *Mi vagyunk azok, akikben az igazi, nem a hamis és álszenteskedő vallásosság tüze lobog. Mi, akik azt hirdetjük, hogy nincs joga itt senkinek a földön, hogy bitorolja isten jogát és különbséget tegyen ember és ember között, ha azok mind egyformán isten képére formáltak. A szabad isten nevében kiáltjuk: Szabad emberek akarunk lenni!*

— Polgármester ur! Ádadjuk ime önnek, a polgárok és munkások testvériesen egybeforrott, itt benn és odakünn szorongó száz-ezreinek nevében a budapesti népek irásba foglalt akaratát. Arra kérjük, hogy adja át ez irásba foglalt kívánságunkat királyunknak, akinek szózatát hangoztatjuk, amikor azt dörögjük: *Jogot a népek!* Köszöntjük őt, aki népének jogot ígér. Nem mint szolgák, nem meggörnyedten, de mint szabad emberek köszöntjük az alkotmány első emberét. Mondja meg királyunknak, hogy Budapest népe nemcsak az ország szíve, amely csak dobogni tud a népjogokért, Budapest népe egyuttal kész arra, hogy erős karja is legyen Magyarországnak. *Olyan kormányt követelünk, mely minden más kérdést megelőzően törvénybe iktatja az általános, egyenlő és titkos választójogot.* (Percekig tartó lelkes éljenzés.) *Készek vagyunk szívós, elszánt küzdelemre, kockára dobva mindenünket, minden olyan kormány ellen, mely kísérletet tenne a nép jogának elalkudására, vagy elhalasztására.*

— Polgármester ur! Mondja el ott, hogy a mi lelkünk tele van bizodalommal, hogy a királyi szónak teljesednie kell. De mondja el egyuttal, hogy a királyi szónak teljesednie kell. De mondja el egyuttal, hogy lelkünk tele van elszántsággal, tele van eltökéltséggel, tele van azzal az elszánt elhatározással, hogy senki kedvéért a magyar nép jogát elalkudtatni, elraboltatni többé nem engedjük.

És amint letette a király esküjét, mi a magyar népszuverénitásnak részesei is esküszünk arra, hogy a nép jogának elalkudását tűrni nem fogjuk többé sohasem!

Óriási tapsvihar hangzott föl, amely sokáig nem tilt el Vázsonyi beszéde után.

Mit kíván a nép?

A memorandum.

Vázsonyi Vilmos a beszéde után ezt a memorandumot adta át Bárczy István polgármesternek:

Nem a kevesek, hanem a milliók védelméig meg Magyarországot a külső elleneség ellen. És idehaza nem a kevesek, hanem a milliók áldozatkész munkája és kitartása teszi lehetővé ellenállásunkat. Nem a kevesek, hanem a milliók joga tehát, hogy békében is intézhessék hazájuk sorsát, amely fennmaradását nekik köszönheti.

Azt kívánjuk tehát:

alakuljon választójogi kormány, amely minden más kérdést megelőzően, haladéknélkül törvény erejére emelteti az általános, egyenlő s titkos választójogot.

Csak ilyen kormány biztosíthatja a belső békét és lehet méltó előkészítője a népek békéjének. **Készek vagyunk a kitartó és soha meg nem szűnő küzdelemre minden kormány ellen, amely a nép jogát el akarná alkudni vagy megvalósítását bármely ürüggyel el akarná odázni.**

Forrjon végre egybe az állam és a nép, a haza és a jog!

Fővárosi polgárok és munkások választójogi bizottsága:

Vázsonyi Vilmos, Garbai Sándor,
elnökök.

Szervezetek: Angyalpöldi függetlenségi és 48-as pártkör. — Budapesti tisztviselők országos szövetsége, Budapesti tanítók szervezete, Budapesti fodrásipartestület, Budapesti tanítótestület, Budapesti orvosi kaszinó, Budapesti terézvárosi polgári kör, Belvárosi Kisiparosok és Kiskereskedők Körö, Biztosítási tisztviselők országos szövetsége, Balassagyarmati tisztviselők, Budapesti fuvarosok ipartársulata. — Demokrata kör központi, Demokrata kör I. kerület, Demokrata kör II. kerület, Demokrata kör III. kerület, Demokrata kör V. kerület, Demokrata kör VI. kerület külföldi, Demokrata kör VII. kerület, Demokrata kör nyelvi, Debreceni notisztviselők. — VII. kerületi függetlenségi és 48-as pártkör, Férj- és női ruházatosok országos egyesülete, Feministák egyesületének nyelvi csoportja, Fűszer, vegyes- és kiskereskedők országos egyesülete. — Galléi Kör, Győri notisztviselők. — Haladás-társaság, Húsiparosok köre. — Ipari és kereskedelmi árusok köre. — Józsefvárosi kereskedők és iparosok egyesülete. — Kereskedelmi alkalmazottak országos egyesülete, Kisiparosok szövetsége, Keresztény-szocialisták szövetsége. — Lánostársaság, Liget-klub. — Magyarországi kőművespörögdek országos szakgyevisülete, Magyar mutatónyosok országos egyesülete, Magyar borkereskedők országos egyesülete, Magyar cipészek és cipőkereskedők országos egyesülete, Magánalkalmazottak szak-szervezete, Művezetők országos szövetsége, Magyar fűszerkereskedők országos egyesülete, Megyeri haladáskör, Magyarországi győztespörögdek országos szövetsége, Magyarországi tanítóegyesületek országos szövetsége, Mészáros ipartestület, Magyarországi tanítók Értvévalapja, Magánalkalmazottak szak-szervezetei blokkja, Magán-tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak országos szövetsége, Magántisztviselők országos szövetsége, Magyar kereskedők egyesülete, Március-kör, Makói notisztviselők, Munkásbiztosító pénztári alkalmazottak országos egyesülete. — Országos Kossuth Lajos-párt, Oktatásbizottság, Országos reformklub, VII. kerületi polgári kaszinó. — Pénzügyi tisztviselők országos egyesülete. — Rákospalotai polgári kör, Radikális ügyvédok csoportja, Radikális köztisztviselők blokkja. — Szekesvárosi I. kerületi iparoskör. — VII. kerületi tanítótestület. — Újpesti függetlenségi kör, Újpesti fűszer- és vegyeskereskedők egyesülete, Újpesti Munkásotthon. — Választójogi Liga. — A Magyarországi Szociáldemokrata Párt: a Budapesti II-III, V, VI, VII, VIII, IX, és X. kerületi párt-szervezetek, az ácsok, bányamunkások, borbélyok, fodrások, bórindósok és szíjgyártók, a bórnyomók, a cipészek és oszmadiák, a cukrászok, az élelmiszer- és ipari munkások, az építőmunkások, a famunkások, a festőmunkások, a földművelők, a gabonamunkások, a grafikai munkások, a husipari munkások, a kalaposok, a kőművespörög, a kőművesek, a könyvnyomdászok és betűöntők, a kereskedelmi alkalmazottak, a könyvtörök, a magántisztviselők, a molnások és malommunkások, a szabóipari munkások, a szállodai, kávéházi és éttermi segédek, a szállítási munkások, a textilipari munkások, az üvegmunkások, a vas- és fémpari munkások, a vasúti munkások, a vegyszeripari munkások, az aranyművesek, a cipőfeldolgozó munkások, a hiszterterjesztők, a kereskedelmi segédmunkások, mintakészítők és szobrászok szabad szervezetei. (Eztán következik a vérohozó bizottság tagjainak névsora.)

Bárczy polgármester válasza.

— Polgártársaim óhaját készséggel és teljes meggyőződéssel fogom meg ma korán királyunk előtt tolmácsolni. Öfelsége tanúságát tett arról, hogy trónjának és a magyar hazának biztonságát a nép jogára kívánja helyezni. Ezzel rálépett a demokratikus haladás útjára. Ezen az uton üdvözöljük most öfelségét valamennyien, magyar polgárok és munkások. **Büszke vagyok e megbízásra, mert úgy érzem, sohasem voltam igazabban polgármester, mint e perében, amikor a polgárság és munkásság egységes akarata nyilatkozik meg általam. Becsülettel, hűséggel fogok e megbízásnak eleget tenni. Legyen meg a nép és éljen az új, demokratikus Magyarország!**

Percekig tartó éljenzés és tapsvihár követte Bárczy polgármester beszédét is. Ennek elültével következett

Garbai elvtárs beszéde,

amelyből közöljük a következőket:

— Polgármester ur! Magyarország dolgozó népe választójogáért folytatott küzdelmének ebben a

történelmileg fontos órájában jöttünk ide önhöz, Budapest munkásai, polgárai és asszonyai. Jövetelünk célja, hogy hangos szóval százszázadjakán odakiáltuk mindenkinek: elérkezett a végső pillanat az általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog azonnal való megvalósítására! (Éljenzés és taps.)

— A mai napon az igazságos ügyért vivandó küzdelemtől hevitve, munkások és polgárok elhagytuk a műhelyeket, a gyárakat, az irodákat, üzleteket, épületeket és mindenfajta munkahelyet annak bizonyosságául, hogy valamennyiünknek elengedhetetlenül és azonnal szükségünk van az általános, egyenlő, titkos választójogra. Ezek a beláthatatlan és megszámlálhatatlan tömegek, amelyek most ön előtt küldöttségben összegyülekeztek, lelkük meggyőződéssel hívják föl önt arra, hogy megváltozhatlan akaratukat a király előtt tolmácsolja. (Zajos éljenzés.)

— Polgármester ur! Ön rövid félóra múlva a király előtt fog állni. Mondja meg a királynak, hogy maga előtt látta Budapest népét. Mondja el, hogy mi, akik dolgozunk, termelünk és minden hasznos értéket létrehozunk, szegények magunkat azért, mert Európa népei között mi vagyunk egyedül jogtalanok. Szegény-érzetünk, elkeseredetté; elkeseredésünk nyugtalanságunk kitörni készülő tettvégygá fokozódott! Mondja meg a királynak, hogy tudjuk: kizáróan rajta mulik, hogy a mai napon Magyarország történetének új fejezete kezdődjék. Tudjuk, hogy csak kizáróan tőle függ, hogy ebben az országban a belső nyugalom helyre álljon, a fölzaklatott idegek lecsillapodjanak, ami csak úgy érhető el, ha olyan kormány kerül uralomra, amelynek legelső teendője az általános, titkos választójognak mindenek előtt való törvénybeiktatása. (Lelkes éljenzés.)

— Ma még él bennünk a hit, hogy nem lesz szükség erősebb eszközök igénybevételére. Azt gondoljuk, hogy az itt megjelent tömegek nagyságának és erejének súlya is elég lesz ahhoz, hogy Magyarországot demokratikusan átalakuljon és ha ez az ország a kevesek birtoka volt ezer éven át, most, a második ezer évben, legyen a sokaké: a benne dolgozó népé!

Mindenfajta szabadsághozvalomnak voltak irigyei, gáncsolói; tudjuk, hogy van az általános, titkos választójognak is, olyanok, akik azt állítják, hogy itt nem kell senkinek a választójog. A mai nap történelme megdöntötte a bujkáló ellenségek vádját. A napnál fényesebben emelkedik ki, hogy ennek az országnak a népe is életrevaló nép, amelyik jogokkal föruházva, nemes önrzettel telítve akar leülni a szabad és művelt európai népek asztalánál. Ezt az üzenetünket vigye el a polgármester ur a királyhoz és mi, akik itt vagyunk, eltelve lelkesedéssel ügyünk iránt és határozottsággal a tennivalókkal szemben, ebben az egy mondatban fejezzük ki, e nap jelentőségét: **várjuk a király döntését!** (Viharos taps.)

A gyűlések:

Ember ember hátán szorongott a városháza udvaraiban, amíg a küldöttség előtt Bárczy polgármester kifejezte azt a készséget, hogy Budapest polgárainak és munkásainak kérését tolmácsolja a király előtt. A küldöttségjárás eredményét bent a városháza udvaraiban és a városháza előtt levő térségen és utcákon rögtönzött gyűlések keretében mondták el a küldöttségben részvett elvtársaink és a demokraták képviselői. E gyűlések valamennyiről, természetesen, nem adhatunk tudósítást, nemesak terünk szűk volta miatt, hanem azért is, mert a gyűlések egész sokaságáról kellene gyűjteményt adnunk. Megemlítjük, hogy dr. Pető Sándor országgyűlési képviselő és Farkas István elvtárs mondták a helyzetet ismertető beszédek, több helyen is. A többi gyűlésről a következő vázlatos tudósításaink számolnak be:

Biró Dezső

elvtárs a központi városházának a Király-utára torkoló részén beszélt a Károly király-uton álló végeláthatatlan tömeghez.

Magyarország jogfosztott, politikai jogokból ezerszer kinullázott népe jött ma ide — úgy mond — hogy még egyszer és ilyen nyugodt módon utóljára mondja meg azoknak, akiket illet, hogy most már nem hajlandó tovább e vörével és verejtékével áztatott országban jog-

talán pária maradni. Ma nyugodt, komor méltósággal jöttünk, e nyugodtságunk mögött azonban minden ellentállást elsöpörő retentő elszántság áll. Nem frakkos és cilinderes audien-ciajások, hanem dacosajku, elszánt tömeg vagyunk, amely a kérést féltedobva, most már a szó valódi értelmében követeli az általános, egyenlő és titkos választójogot. Akármilyen kormány jöjjön, számoljon azzal, hogy elsöpörjük az utból, ha nem hoz becsületes választójogot. Ma a türelem végső határáig értünk! Vigyázzanak a népek türelmével játszó hatalmasok, mert egy esetleges újabb népcsalás után más nyelven fogunk majd kemény fejeikkel beszélni!

Buchinger Manó

elvtárs a városháza Károly-körúti ablakából ismertette a városháza udvarán elhangzott fölszólalások lényegét, majd így folytatta:

Ennek az itt hullámzó végeláthatatlan emberáradatnak azért kellett ma idejönnie, mert még mindig vannak emberek, akik azt hazudják bizonyos helyeken, hogy Magyarországon senkinek sem kell a becsületes demokratikus választójog. Tudtuk és állítottuk, hogy ez az állítás csak egy reakciós népgyűlöli társaságnak a rágalma, az utolsó szalmaszála. Ezért kellett ma idejönnie Budapest népének. Azonban hol vannak ma azok a híres urak, akik azt hazudják talán még a királynak is, hogy Magyarországon nem a nép összessége követeli a választójog becsületes reformját? Miért nem jöttek, hogy lássanak ma olyat, amit ember ritkán láthat, hogy hallhassanak, amit meg kell hallani, amíg nem késő? Az egész ország, de különösen a főváros munkássága esztendőök óta rengeteg áldozatot hozott a választójogi küzdelem oltárán, de hogy az ország népe ilyen nyomorúságos időkben, ma a háboru harmadik esztendejének végén ilyen rengeteg arányú fölönulást tudott rendezni jogáért, az a legmagasabb politikai iskolázottságnak és érettségnek döntő bizonyítéka. Aki ilyen népet továbbra is jogfosztottságban akarna tartani, az nem a munkásosztály, de az ország vesztéle akarja. Örülünk, hogy a magyar demokrácia legkonokabb ellenségét elsöpörte a nagy idők nagy történelmi vihara, ebből erőt merítünk a további küzdelemhez, az utód, az elkövetkezendő új kormány pedig lásson végre és tanuljon, de gyorsan! Lássa meg végre az az elkövetkezendő miniszterelnök — akárki legyen — hogy itt csak egy nagybán a fővárosban egyetlen hívó szóra százszázadjával többen jelentek meg, akik jogfosztottságuk állapotát emberi méltóságuk mélyesteg megsértésének tartják és akik ezt a sértést kések a maguk módján meglorolni! Buchinger elvtárs a hallgatóság tapsai közben fejezte be beszédét, amelynek végén méltóságteljes szétoszlásra hívta föl a tömeget.

Bokányi Dezső

a Gerlőczy-utca sarkán a városház egyik ablakából intézett vagy 10-12 beszédet az elvonuló elvtársakhoz. Az elvonuló tömegek időközönként megálltak és állandó lelkesedés és éljenzéssel kísérték a beszédeket.

A beszédekben Bokányi elvtárs kifejtette a választójognak minden irányban való hatását. Kimutatta, hogyha a nép öntudatosan és céltudatosan használja a választójog fegyverét, mennyire megváltozik a társadalom gazdasági és kulturális tekintetben a nép javára.

A munkások és polgárok lelkes hangulatára rendkívül jellemző, hogy ahol fölismerték azokat az elvtársainkat, akik a nép jogának évtizedes harcában vezetőszerpet töltöttek be, mindenütt körülvették őket és tüntettek mellettük. Bokányi elvtársat, amikor a városházát elhagyta, több ezer munkás és polgár vette körül és mindenütt követték. Azt óhajtották, hogy Bokányi elvtárs ismét szödjön hozzájuk. Amikor a Dohány-utca és Nagydófa-utca sarkára értek, többen fölkérték Bokányi elvtársat, hogy az ott levő munkás irodalmi szövetség erkélyéről szóljon a közel ötezerre növekedett munkásokhoz.

Bokányi elvtárs beszédében utalt arra, hogy a nép küzdelméhez három tényezőre: akaratra, elszántságra és haragra van szükség s a nép ma megmutatta, hogy hatalmas akaratú és erős elszántsággal vivja a maga harcát, amelynek végre győzelmeskednie kell, különben fekete sötétség szakad az országra. Ne féljen a szociáldemokratáktól az, aki a dolgozókkal együtt akar élni, de reszkessen mindenki az általános jogtól, aki dologtalanul a nép veritékéből akar megélni. Mi résen leszünk és többé meg nem akadályozhatja semmi hatalom a mi győzelmünket.

Percekig hangzott a lelkes taps és éljenzés.

Bokányi elvtárs beszéde után a szomszédos házak zsufolt ablakaiban kendőket lobogtattak. A beszéd a Rákóczi-utról mindig újabb tömegeket vonzott. Minthogy az elvtársak ezután sem távoztak, Somló Dezső elvtárs arra kérte a

tüntetési tömeget, hogy elszánt erejüket tartják meg azon időre, amikor a cselekvések ideje elkövetkezik, vagy úgy, hogy választani fogunk, vagy úgy, hogy majd le kell szüntetnünk; most pedig a nap dicsőségét, szépségét tegyék még nagyobbá azzal, hogy nyugodtan oszoljanak széjjel. E fölhívás után az elvtársak kivonultak a Rákóczi-utca, ahol nagy lelkesedéssel fogadták őket. Ezután ez a tömeg is széjjel oszlott.

Kander Bernát

elvtárs a Károly-körut és Gerlóczy-utca sarkán álló sok ezer embernek referálta el a városháza udvarán történeteket.

A választójogi küzdelem ama korszakába jutottunk — mondotta — amely csakis egy eredményhez vezethet: az általános, titkos választójog megvalósításához. Bárczy polgármester vállalta Budapest népe megbízatását és továbbítja Magyarországon egyik alkotmányos tényezőjéhez: a királyhoz, a nép komoly és erejével alátámasztott akaratát. Örömmel vette a megbízatást és a mai naptól fogva Budapest város igazi polgármesterének tartja magát. Ohajtjuk, hogy a királynál történő megjelenésével és a választójog érdekében kifejtendő munkálkodásával továbbra is erre méltó legyen. Távozzunk most békében, mert ilyen nagyszámú megjelenésünkkel erőnkörül és hatalmunkról mindenki előtt fényes tanúbizonyságot tettünk. Őrizzük meg lelkesedésünket, fejlesszük továbbra áldozatkészségünket és legyünk mindig ilyen hatalmas erővel talpon, hogy ha a választójogi küzdelem további és még nagyobb áldozatot követel!

Egy másik gyűlésen

dr. Ladányi Ármán

elvtárs mondotta a többi között a következőket:

Budapest egész munkássága azért gyűlt itt össze, hogy figyelmeztesse a királyt arra, hogy az ország munkássága tovább nem vár és követeli, hogy a választói törvényjavaslatot azonnal terjesszék a képviselőház elé. Bárczy polgármester utján azt üzeni a munkásság a királynak, hogy olyan kormány nem jöhet és egy pillanatra sem lehet uralmon, amely a választói törvényjavaslatot törvénybe nem iktatja. Kell, hogy ez az impozáns tüntetés diadalt arasson. Tisza István és munkatársai elpusztultak arról a helyről, ahonnan eddig megakadályozták, hogy az általános, egyenlő és titkos választójog törvényére emelkedjék. Ennek a rendszernek a mai nappal vége szakadt. A mai nap az új Magyarország születése napja. Ez az ország, ennek az országnak munkássága fejlődni, élni akar és az az erő, amely a százszekes tüntető lelkesedésében itt tombol, örök sirját ásta meg azoknak a keveseknek, akik ennek az országnak fejlődését eddig akadályozták. Új erők, új emberek, új élet következik, amely meghozza a választójogot, meghozza a mindnyájunk várta békét.

dr. Landier Jenő

elvtárs beszédében többek között ezeket mondta:

Ime az izelítő, amikor százszekes a történelem-esimálás komoly útjára lépnek. „Napok születtek: mégis mintha sok-sok század szülné volna. Ma még csak mozdulnak, üzennek, de ha nem lesz foganatja, félelmetes küldöttség fogja tetteikkel bizonyítani azt az erőt, amelyet ma a megmozdulás jelez. A polgármester szava mellé a százszekesnek is van üzenete. Magyarország dolgozó népének ez az utolsó szava: a jogtalanságot tovább nem tűri és ha más véleménye van a hatalmasoknak erről az ügyről, akkor hatalmát összeméri és tettekre bizza a döntést.

Az eredmény.

Bárczy polgármester a királynál.

Az eredményről egyrészt az a cikkünk számol be, amely a politikai helyzetről, az új miniszterelnök designálásáról szól, másrészt a fővárosi könyomatásnak, a „Magyar Híradó“-nak az a jelentése, amely beszámol arról, hogy a király pénteken délután 5 órakor fogadta dr. Bárczy István polgármestert a várkertben. „A polgármester — mondja ez a jelentés — mindenekelőtt átnyújtotta a királynak Budapest székesfőváros hódoló föliratát. A király április 28-án kelt legfelsőbb kéziratában kijelentette, hogy a választójog oly kiterjesztését kívánja, amely a magyar állam létérdekeinek tekintetbe vételével, a jelen nagy időknek és a nép által hozott áldozatoknak megfelel. A fővárosi közgyűlése, amely már több ízben állást foglalt az általános, egyenlő és titkos választójog mellett, föliratában egyhangú határozattal üdvözli a királyt, aki említett kéziratában a népjogok kiterjesztése mellett foglalt állást. *Jelentést tett ezután a polgármester a fő-*

város polgárságának és munkásságának délutáni fölvonulásáról és egyúttal átnyújtotta a polgárok és munkások választójogi bizottságának nyomtatásban kiosztott határozatát. A király a legnagyobb figyelemmel végigolvasta a nyomtatványt; az aláíró szervezetek névsorát is. A polgármester megemlítette, hogy a fölvonulás, amelyen 100.000 lelket meghaladó tömeg vett részt, a legnagyobb rendben és méltóságteljesen folyt le. A polgárság és munkásság — mondotta — oly impozáns módon juttatta kifejezésre akaratát, amely páratlanul áll hasonló tömegmozgalmak történetében. A király kegyesen fogadta dr. Bárczy István polgármester jelentését és kijelentette, hogy változtatlanul és rendületlenül megmarad ama álláspontja mellett, amit a választójog kérdésében kéziratában kifejezésre juttatott. Örömmel vette tudomásul, hogy a főváros polgárságának és munkásságának megnyilatkozása oly impozánsan és szépen történt meg.

A további beszélgetés során a béke kérdése is szóba került. Erre vonatkozóan a király azt mondotta, hogy a maga részéről kötelességének fogja ismerni, hogy a legelső alkalmat megragadja, amely a tisztességes béke megkötésére kínálkozik. Azután még különböző közérdekű kérdésekről beszélt a király hosszabban a polgármesterrel.

Följegyzések a nagy napról.

Az elvonulás.

Amilyen nyugodt és méltóságos volt a tömeg félelmetesen nagyarányú tüntetése ott a városháza előtt, ugyanolyan nyugodt és méltóságos volt az elvonulás. Amikor vége volt a városháza udvarán a beszédeknek, eszöndesen oszladozni kezdett a sokaság. Csoportokban vonultak el az emberek a Károly-körutól a Vilmos császártól — végig és amerre elhaladtak, az ablakokból mindenütt ujjongó és együttérző üdvözlések áradtak feléjük, piros kendőt és piros szalagokat lobogtattak fölülről az elhaladó menet felé. Az együttérzésnek valami sohasem tapasztalt melege öntötte el ezen a napon a szíveket és ahogy a Károly-körutól órákon keresztül folyton áradt az a számra föl sem becsülhető tömeg vissza a város minden részébe, ki a gyárnegyedekbe, a szegényes, homályos külvárosi utcák felé, ahogy asszonyok, leányok, férfiak és gyerekek egymás mellett mentek, mendegéltek, szemükben a szebb jövőbe vetett hit tüzevel: volt ebben valami egészen megrendítő, valami olyan, amiről azt hiszi az ember, hogy így készül a történelem.

A rendőr esillogó sisakja, a csendőrök lengő kakastolla nem igen érdekelt itt senkit, a tömeg ügyet sem vetett azokra a közegekre, akiknek ma is az ugynevezett közrendre kellett vigyázni, a tömeg csak ment, áradt visszafelé az utcákba, ahonnan mintegy varázsóra ilyen roppant nagyságban előteremtődött. Az utca egészen és minden talpalatnyi kövezetével Budapest népéé volt ezen a felejthetetlen délutánon, amelyen az általános, titkos, községenkénti választójogért tüntetett a vérző magyar proletariátus, karöltve az eszméltre ébredt polgársággal. Soha ilyen szépek, ilyen erővel teljesnek, ilyen hatalmasnak még nem láttuk a pesti utcát, mint ezen a napon, amelyről álmatag szemekkel, esudálkozva fognak valamikor beszélni. Hat óra is elmúlt már, amikor a buján tobzó ünnepi szín és mozgalmasság elhűreolkodott a Károly-körutól és átadta a teret a szürke, dolgozó hétköznapnak.

A lánchíd fő védelme

főlegesen bár, de biztosított volt. Idejekorán — 1/2—3/4 tájban — már ott vizsgálták egy pár szakasz baka patrónáskáit: megvan-e a megparancsolt számú élesztőtés? A görzi hidfőt sem védtek olyan óvatosan, mint a pesti lánchidfőt. Még pedig megbízható fegyveres erőt rendeltek ki: bosnyákokat, akik szegények nem tudták, hogy a muszka tört-e be Budapestre vagy miért kell nekik kiállniok a tűző napra. Futóárkot nem ástak velük, fedezék nem épült s amikor

a véletlenül arra került néhány piroscedulás elvtárs megéjenezte őket, nem is tudták, hogy nekik szól az éljen. A fezüük alól bámultak a tűző napba s nem érezték, hogy a szabadság napja süt rájuk ezen az élő, hatalmas, pezsgő vérű Budapestben, amely az ő falusi szemük előtt lett ma, hirtelen igazi kultúrvárossá.

Okvetetlenkedő rendőrtisztek.

A nagy nap elmúlt, de hiányos volna a krónikánk, ha elhallgatnók némely rendőrtisztnak az okvetetlenkedését. Ezeknek az uraknak, úgy látszik, nagyon fájt, hogy nem volt alkalmuk a régi, brutális módon nekirontani a tömegnek, kardlapoztatni és zavargást támasztani a tömegben, mert utóbb keresve-kerestek ürügyet a beavatkozásra. Az első ilyen rendőrtiszti okvetetlenkedés Platschek-áruháznál történt. Itt, amikor a tömeg már elvonult volt, vagy 20—30 asszony állt együtt és nézte az áruház kirakatait. Ez sehogys sem tetszett egy álgáló rendőrtisztecskének — a nevét nem sikerült megtudnunk — és megparancsolta legényeinek, hogy zavarják el onnan az asszonyokat. Ezek azonban úgy hajtották végre a parancsot, hogy a kirakataknak szorították a nőket, akik — nem lévén menekvésük — benyomták a kirakat sarkokrészét. A bezuott üvegtábla cserepei hangos esörömpöléssel hullottak a földre. Erre és a nők sikongatására nagy tömeg verődött össze, amelyet a rendőrök lökdödni kezdtek, de végre otthagytak. A tömeg közben egyre nőtt, mire nem sokára újból megjelentek a rendőrök és most már lovasok is. Egy csapat szuronyos esendő is kullogott utánuk. És föltűnt a láthatáron a jól ismert Boekelberg is, aki a kardját villogtatta és rendőreivel a mellékutcákba hajította a tömeget. Ez persze olyan formák között történt, amelyek a multból ismert rendőri erőszakoskodásokra emlékeztettek. A rendőrök egyik-másik utcában a járókelők közlekedését is megakadályozták, gorombán ráfördedtek arra, aki nem ebben az irányban akart haladni, amelyet ők megszabtak. Az okvetetlenkedő rendőrtisztek azonban nem értek célt: minden provokálás hiábavaló volt. Hogy pedig némely rendőrtisztecskének valóban érdemeket akartak szerezni, mutatja az is, hogy katonai szolgálat kirendelését kérték, noha erre a legesekélyebb igaz okuk nem volt. A katonai segítség — bosnyákok — meg is jelent a Károly király-uton és amint nekünk a szerkesztőségünkben járt szemtanuk elmondották, többeket *brutálisan bántalmaztak*. Végre azonban nagyobb dolog még sem történt, ami egyesegyedül a tömeg méltóságátoljes és — némelyek minden provokáló föllépése ellenére — nyugodt magatartásának volt köszönhető. Az új kormánynak legyen gondja a budapesti rendőrségre is.

A Conti-utcai pártház előtt.

A tüntető fölvonulás végeztével a résztvevő munkásság többféle irányban oszlott szét. A *dobánygyári* munkások egy nagy tömege a választójogot éltetve, a *Népszava* Conti-utcai helyisége elé vonult. Leikesen éltették a *Népszavát* és a választójogot. Egyik elvtársunk lelkesítő beszéde után rendben elvonultak.

Közvetlen a *dobánygyári* munkások elvonulása után a szervezett *vasúti munkásság* — az istvánfelkiek — kebeléből alakított *dalárda* jelent meg a párt épülete előtt és néhány forradalmi munkásdal pompás eléneklése után teljes rendben oszlottak szét.

*

Táviratok.

Pártunkhoz pénteken ezek az üdvözlő táviratok érkeztek:

Aszód. — Az aszódi munkásság és polgárság csatlakozik a választójogi demonstrációhoz.

Igló. — A választójogi küzdelemben veletek érünk és csatlakozunk hozzátok. — *Az iglói nyomdászok.*

Magyaróvár. — Mi is forró üdvözlötünket küldjük az elvtársaknak, akik az igazi célért küzdenek, testvéri jobbot nyújtunk nekik, mi is velük érünk. Testvéri üdvözléssel a *magyaróvári földmunkások.*

*

Óbecséről

jelentik a „Magyar Távirati Irodá“-nak: Az általános, egyenlő és titkos választójog mellett *valamennyi üzlet* azzal tüntetett, hogy *délután 2 órától este 6 óráig zárva tartották.*